

Warszawa, 27.11.2014 r.

Notatka informacyjna

Spółeczny potencjał parafii

Działalność przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego w Polsce w 2012 r.

WPROWADZENIE

W 2013 r. przeprowadzona została kolejna edycja badania przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego według stanu na rok 2012¹. Podstawą do tych badań, realizowanych przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego (ISKK) jest metodologia opracowana we współpracy z Głównym Urzędem Statystycznym w latach 2006-2009². W badaniu ISKK za 2012 r. uwzględniono wyłącznie jednostki Kościoła katolickiego, które działały na poziomie poszczególnych parafii, gdyż jednostki o charakterze instytucjonalnym, które posiadały numer REGON zostały włączone do badania prowadzonego bezpośrednio przez GUS za pomocą formularza SOF-1 jako społeczne podmioty wyznaniowe.

Podstawowym celem badania było dostarczenie statystycznego opisu przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego, spójnego z założeniami badawczymi przyjętymi przez GUS w odniesieniu do badania innych jednostek trzeciego sektora. Zakres podmiotowy badania obejmuje przyparafialne jednostki Kościoła katolickiego, tzn. organizacje społeczne skupione wokół parafii katolickich w Polsce, nazywane często wspólnotami lub grupami parafialnymi. Organizacje tego typu mają charakter oddolny (*grass-roots*) i członkowski. Najczęściej posiadają stosunkowo małą liczbę członków oraz wyraźnego lidera (moderatora). Cechuje je ponadto zazwyczaj luźna formuła ruchu, a przynależność do nich ma charakter niesformalizowany. Do najbardziej popularnych przykładów takich organizacji należą parafialne koła Żywego Różańca, oaza, ministranci oraz zespoły charytatywne. Organizacje te są zakorzenione w społeczności lokalnej i zakotwiczone w formalnej oraz instytucjonalnej strukturze parafialnej Kościoła katolickiego w Polsce. Oprócz lokalnego i nieformalnego charakteru organizacje te posiadają jednak umocowanie w prawie kanonicznym oraz ścisły związek z parafią, która posiada osobowość cywilno-prawną i stanowi podstawową jednostkę

¹ Poprzednie badania odbyły się w roku 2009 i 2011. Zob. W. Okrasa, J. Herbst, W. Zdaniewicz, *Organizacje, wspólnoty i instytucje społeczne Kościoła katolickiego – potencjał i specyfika kościelnego trzeciego sektora w Polsce*, [w:] *Stowarzyszenia, fundacje i społeczne podmioty wyznaniowe w 2008 r.*, red. S. Nałęcz, K. Goś-Wójcicka, GUS Warszawa 2010.

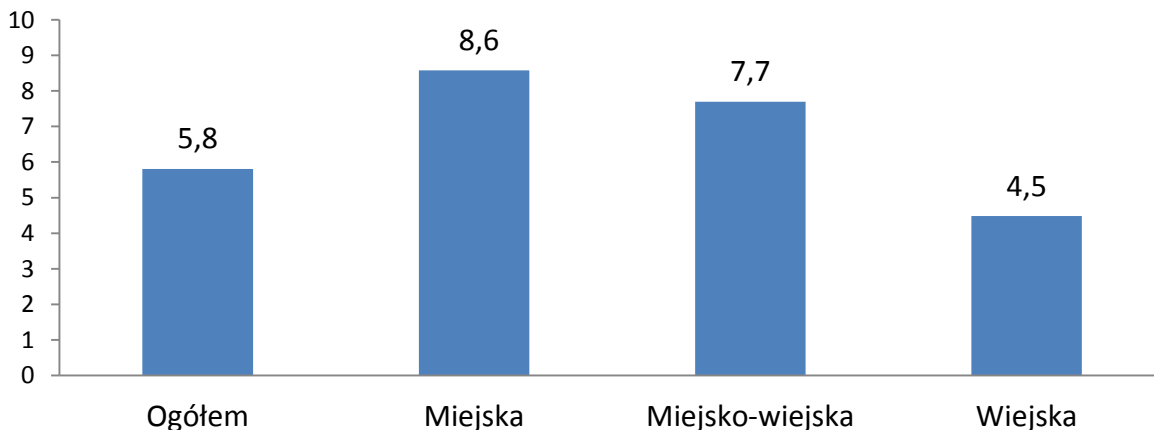
² W pierwszej edycji badania (w roku 2009) oprócz przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego, badanie obejmowało również instytucje Kościoła katolickiego zewidencjonowane w rejestrze REGON.

struktury administracyjnej Kościoła katolickiego w Polsce. W 2012 r. liczba parafii katolickich w Polsce obrządku łacińskiego wynosiła 10 150 oraz 135 obrządku grecko-katolickiego³.

STRUKTURA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

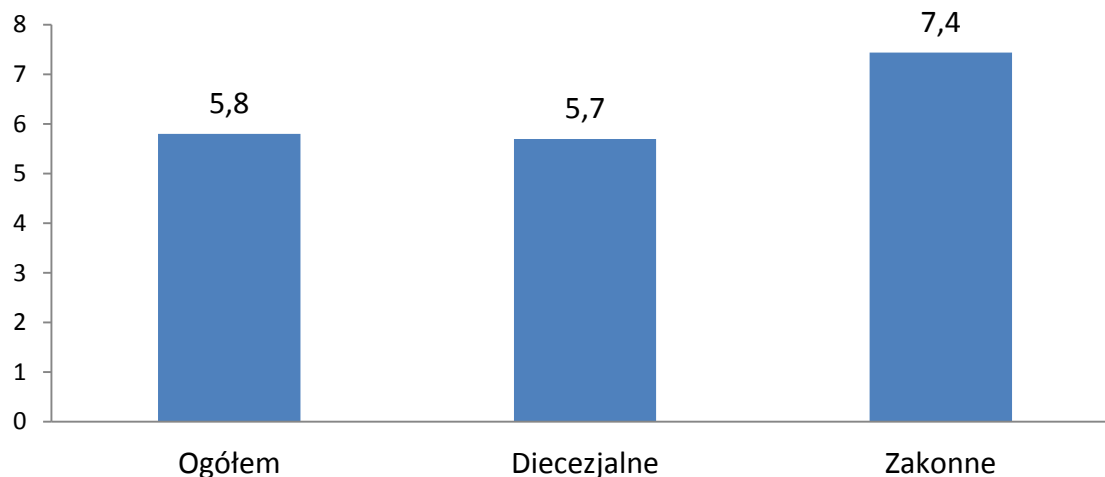
Zgodnie z ewidencją przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego, w roku 2008 w jednej parafii funkcjonowało średnio⁴ 5,8 jednostek przyparafialnych⁵. W parafiach miejskich oraz miejsko-wiejskich średnia była wyższa i wyniosła odpowiednio 8,6 i 7,7 jednostki. Najniższą średnią liczebność organizacji wspólnotowych odnotowano w parafiach wiejskich - zaledwie 4,5 jednostki. Mediana liczby przyparafialnych organizacji w parafiach wyniosła w 2008 roku 5.

Wykres 1. Średnia liczebność organizacji w parafiach według charakteru parafii w 2008 r.

W parafiach zakonnych średnia liczebność organizacji wspólnotowych wyniosła 7,4 jednostki i była wyższa zarówno od średniej dla wszystkich parafii, jak i średniej liczby organizacji w parafiach diecezjalnych. Różnicę tę częściowo wyjaśnia jednak wielość parafii zakonnych, które dominują pod względem średniej liczby wiernych oraz mieszkańców⁶.

Wykres 2. Średnia liczebność organizacji w parafiach według typu parafii w 2008 r.

³ Parafia posiada własny numer REGON. Nadrzędną jednostką względem parafii jest diecezja. W Polsce funkcjonuje 41 diecezji terytorialnych obrządku łacińskiego, 2 diecezje obrządku grekokatolickiego oraz ordynariat polowy Wojska Polskiego.

⁴ Średnia arytmetyczna.

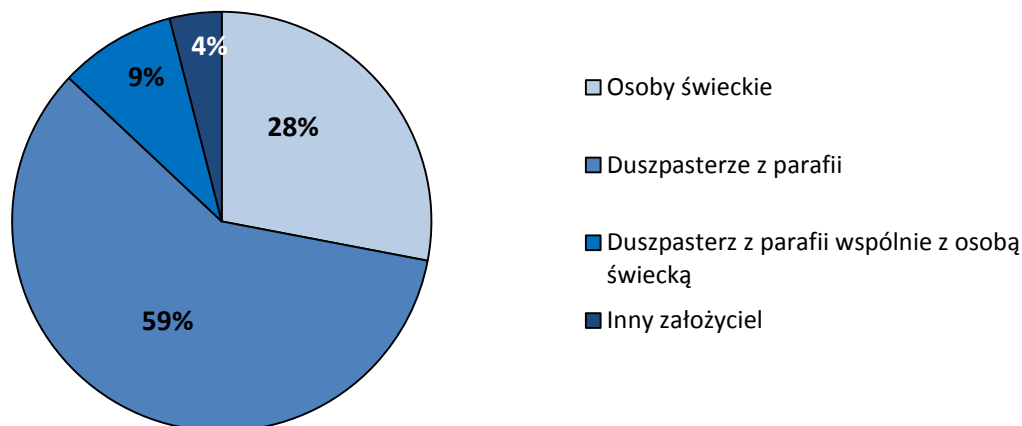
⁵ W 2008 r. ISKK zebrał ostatni raz dane nt. liczby organizacji przyparafialnych działających we wszystkich parafiach Kościoła katolickiego.

⁶ Średnia liczba wiernych w parafiach zakonnych wynosi 4,4 tys., a w diecezjalnych 3,2 tys. (dane za 2008 r.).

DZIAŁALNOŚĆ

Większość przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego została założona wyłącznie przez duszpasterzy z parafii (59%). 28% organizacji powołały do istnienia osoby świeckie, 9% osoby świeckie wraz z duszpasterzem z parafii.

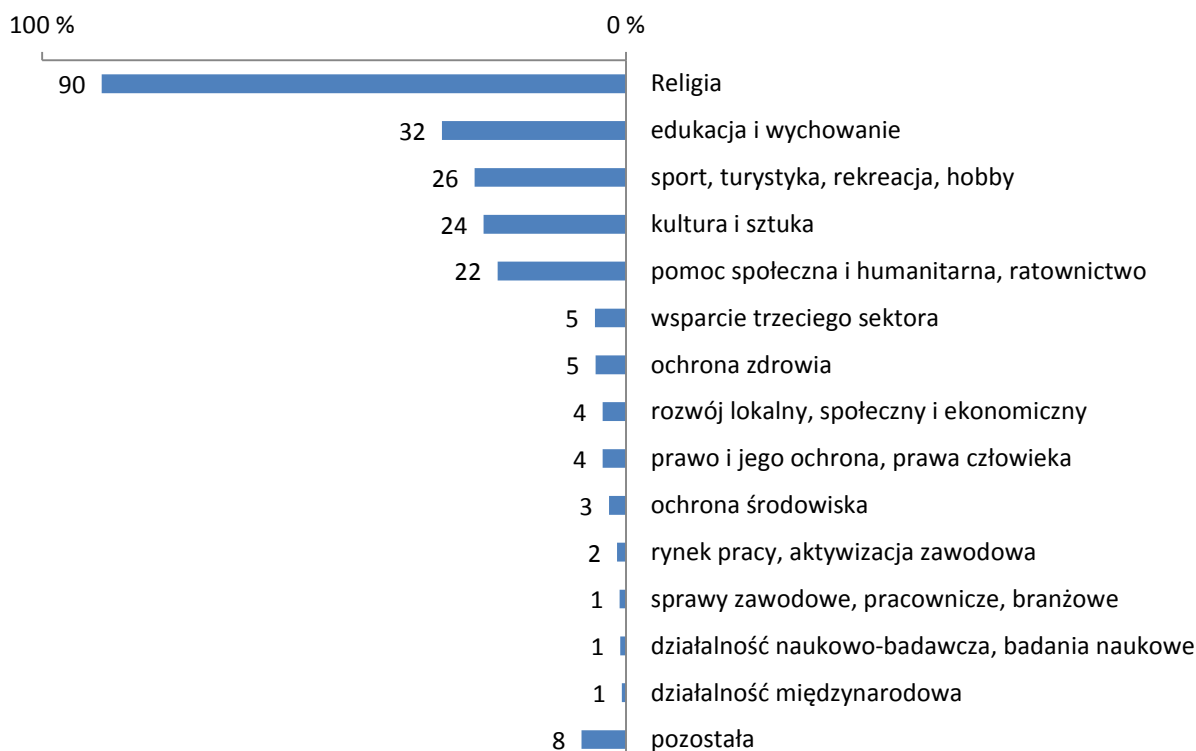
Wykres 3. Badane organizacje przyparafialne według założyciela w 2012 r.

Organizacje przyparafialne należały przede wszystkim do struktur nieformalnych (51%). 40% zadeklarowało, że przynależy do formalnych struktur krajowych, a 9% - do formalnych struktur międzynarodowych. Zasadniczo przyparafialne organizacje Kościoła katolickiego nie współpracowały z administracją samorządową (83%). Jedynie 17% jednostek wskazało, że w 2012 r. podejmowało taką współpracę.

Wykres 4. Badane organizacje przyparafialne według dziedziny działalności statutowej w 2012 r.

(w %) *

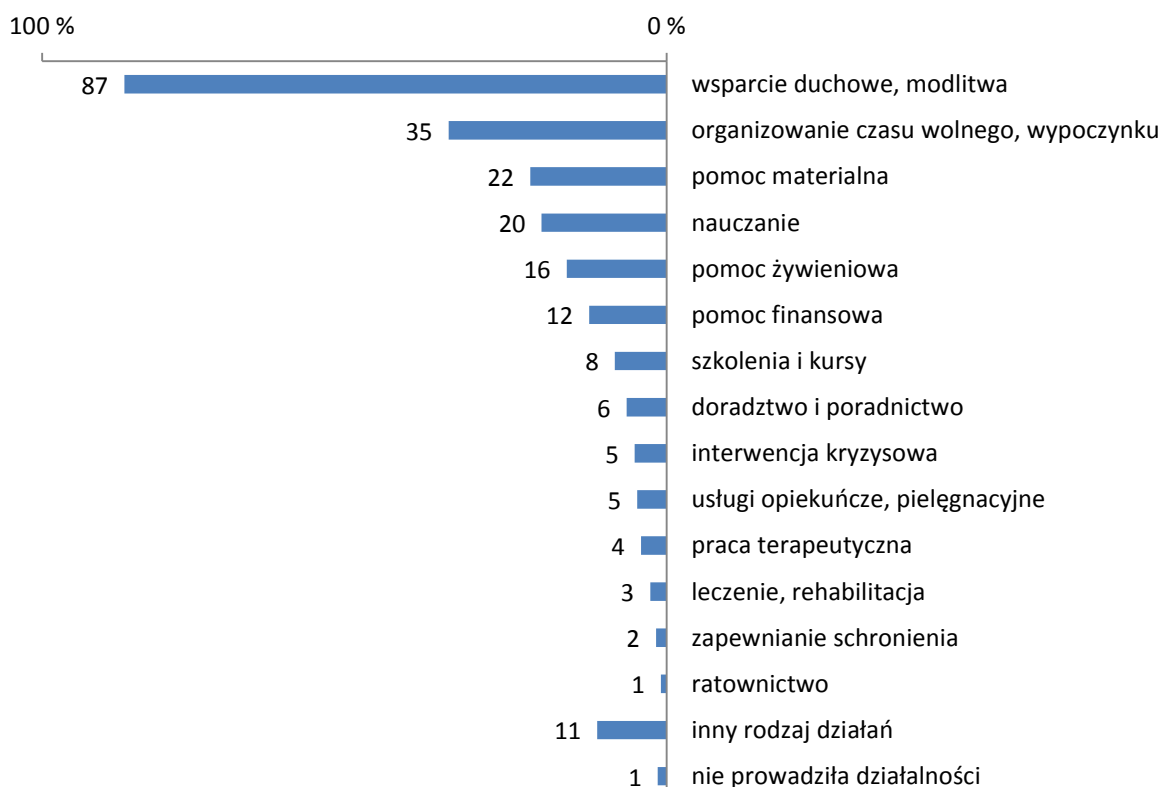

* ze względu na możliwość wyboru więcej niż jednej dziedziny działalności procenty nie sumują się do 100%

Przyjmując klasyfikację działalności stosowaną przez GUS dla wszystkich organizacji trzeciego sektora, przyparafialne organizacje Kościoła katolickiego najczęściej wskazywały *religię* jako podstawowy obszar działalności (90% jednostek). 32% organizacji działało w zakresie *edukacji i wychowania*, 26% w zakresie *sportu, turystyki, rekreacji i hobby*, 24% - *kultury i sztuki*, 22% - *pomocy społecznej i humanitarnej*. Pozostałe rodzaje działalności podejmowane były znacznie rzadziej: *wsparcie dla instytucji, organizacji pozarządowych oraz inicjatyw obywatelskich* (5%), *ochrona zdrowia* (5%), *rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym* (4%), *prawo i jego ochrona, prawa człowieka* (4%), *ochrona środowiska* (3%). Takie kategorie aktywności jak: *działalność naukowo-badawcza; rynek pracy, aktywizacja zawodowa; działalność międzynarodowa czy sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe* bardzo rzadko były podejmowane przez przyparafialne organizacje Kościoła katolickiego.

Zdecydowana większość przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego prowadziła swoją działalność poprzez *wsparcie duchowe i modlitwę* (87%). 35% organizacji podejmowało się organizowania czasu wolnego oraz wypoczynku, 22% realizowało pomoc materialną, a co piąta organizacja angażowała się w nauczanie. Jednostki świadczyły również pomoc żywnościową i finansową – odpowiednio 16% i 12%. Rzadziej podejmowano się organizowania szkoleń i kursów (8%), doradztwa i poradnictwa (6%), interwencji kryzysowej (5%), świadczenia usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych (5%), pracy terapeutycznej (4%), leczenia i rehabilitacji (3%), zapewniania schronienia (2%) oraz ratownictwa (niespełna 1%).

Wykres 5. Badane organizacje przyparafialne według form prowadzenia działalności w 2012 r. (w %)*

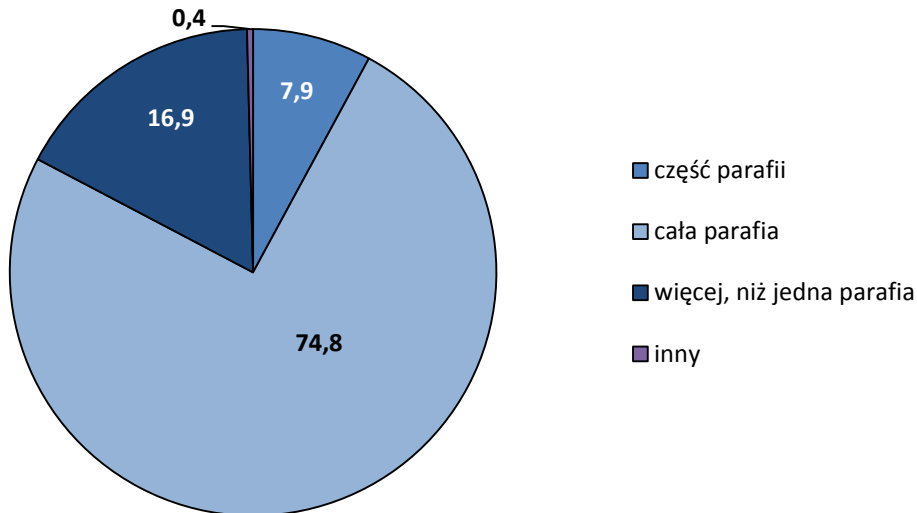

* ze względu na możliwość wyboru więcej niż jednej formy prowadzenia działalności procenty nie sumują się do 100%

BENEFICJENCI

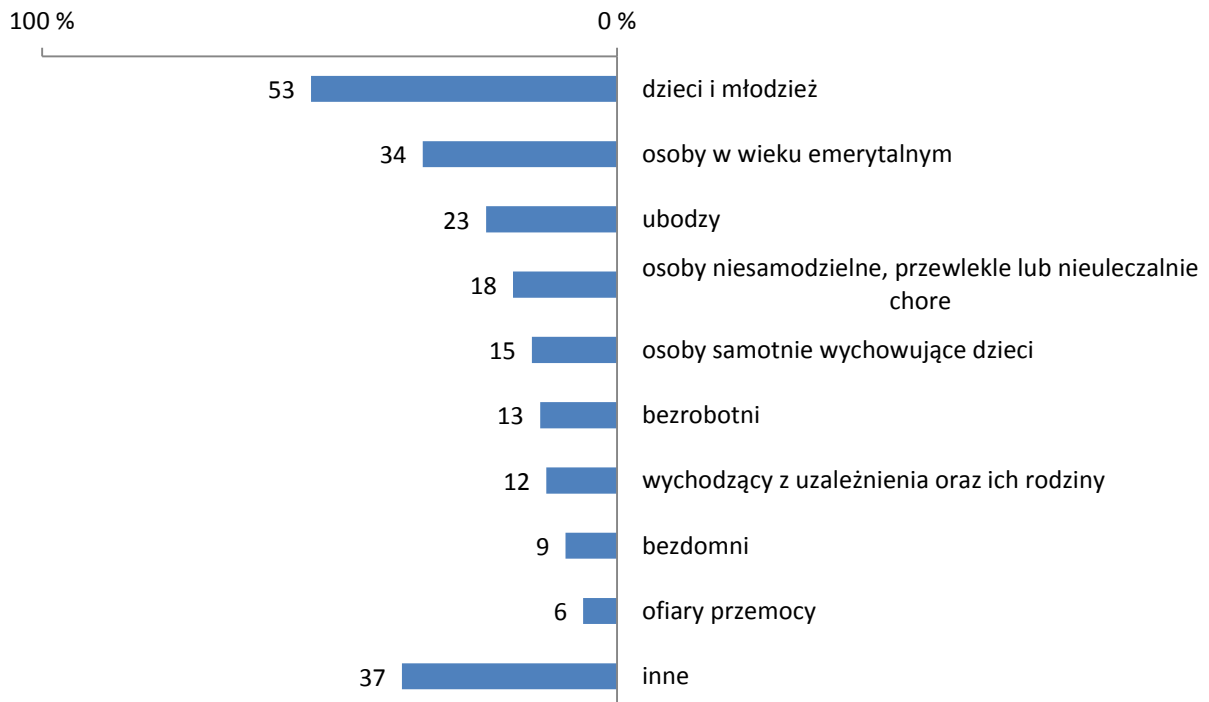
Aż 92% organizacji zadeklarowało, że w 2012 r. prowadziło działalność bezpośrednio na rzecz parafii, a 29% bezpośrednio na rzecz osób fizycznych. Badane organizacje w przeważającej mierze działały na terenie jednej parafii (75%). Jedynie 17% zasięgiem swojej aktywności wykraczało poza teren jednej parafii, a 8% działało tylko w obrębie części parafii.

Wykres 6. Struktura badanych organizacji przyparafialnych według maksymalnego zasięgu ich działania w 2012 r. (w %)

Liczbę osób niebędących członkami wspólnoty, które brały udział w przedsięwzięciach organizowanych przez przyparafialne organizacje Kościoła katolickiego, szacuje się na 1,8 mln, w tym prawie połowę stanowiły kobiety (0,8 mln).

Wykres 7. Badane organizacje przyparafialne według grup beneficjentów w 2012 r. (w %)*

* ze względu na możliwość wyboru więcej niż jednej grupy procenty nie sumują się do 100%

Przyparafialne organizacje Kościoła katolickiego działające bezpośrednio na rzecz osób fizycznych najczęściej kierowały swoje działania do dzieci i młodzieży (53%). Ponad 1/3 organizacji działała na rzecz osób w wieku emerytalnym. Trzecią zasadniczą grupą beneficjentów przyparafialnych organizacji w 2012 r. byli ubodzy (23% organizacji). Ponadto jednostki wspierały swymi działaniami osoby niesamodzielne, przewlekle i nieuleczalnie chore (18%), osoby samotnie wychowujące dzieci (15%), bezrobotnych (13%), wychodzących z uzależnienia oraz ich rodziny (12%), bezdomnych (9%) oraz ofiary przemocy (6%). Wśród innych grup najczęściej wskazywano ogół mieszkańców parafii jako beneficjentów działalności organizacji.

STRUKTURY WEWNĘTRZNE

Niemal 39% badanych organizacji nie posiadało wyodrębnionego organu zarządzającego. Jeśli on istniał, to najczęściej był jednoosobowy. W ¼ organizacji posiadających zarząd liczył on nie więcej niż 3 osoby. W co trzeciej organizacji z zarządem był on jednoosobowy. Jedynie 14% przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego zorganizowało w 2012 r. wybory do władz organizacji. Wzięło w nich udział tylko 8% wszystkich członków organizacji. Wybory najczęściej odbywały się przed rokiem badania, jednak w znacznej części organizacji ostatni raz odbyły się przed kilku lub nawet kilkunastoma laty. Spośród wszystkich członków co czwarta osoba (26%) zapłaciła w 2012 r. składkę członkowską.

CZŁONKOWIE I PRACA SPOŁECZNA

Na podstawie danych za 2012 r. liczbę członków przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego oszacowano na 2,9 mln osób, z czego 69% stanowiły kobiety. W działania organizacji zaangażowanych było średnio 50 osób, w tym 34 kobiety.

Liczba członków, którzy pracowali społecznie na rzecz organizacji wyniosła ok. 1,8 mln osób, w tym 1,2 mln kobiet. Wolumen pracy społecznej członków przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego oszacowano na 37 tys. etatów przeliczeniowych⁷, średnio na organizację przypadało 0,6 etatu. Z kolei wolumen pracy osób niebędących członkami wyniósł 1,4 tys. etatów przeliczeniowych, średnio 0,06 etatu na organizację.

O członkowskim charakterze przyparafialnych organizacji świadczy fakt, że 61% organizacji nie angażowała się w przedsięwzięcia, w których brały udział osoby spoza organizacji. 28% korzystało z pomocy osób nie będących członkami jednostki - ich liczbę szacuje się na 234 tys. W przyparafialnych organizacjach praktycznie nie stosowano porozumień wolontariackich (jedynie 2% zadeklarowało, że podpisało w 2012 r. takie porozumienie).

EKONOMICZNY WYMIAR DZIAŁALNOŚCI

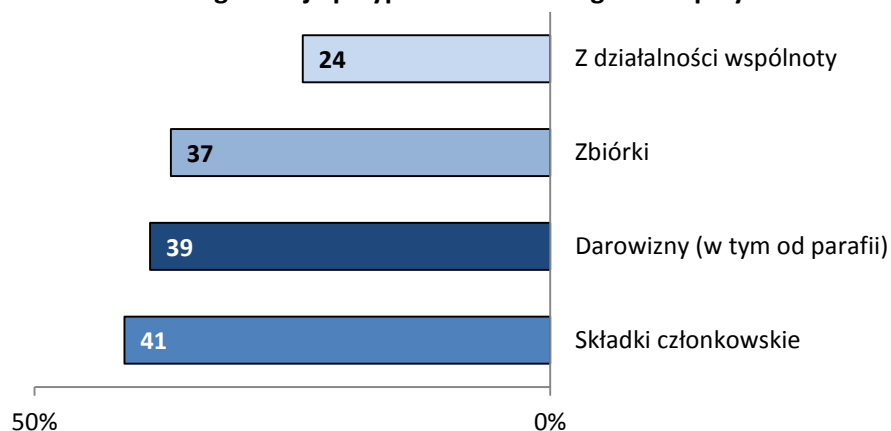
Większość przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego (57%) nie operowała finansami w 2012 roku. Natomiast ponad połowa jednostek, które dysponowały środkami finansowymi, zamknęła rok 2012 z zerowym wynikiem finansowym. 43% organizacji osiągnęło dodatni wynik, a 3% - ujemny.

---

⁷ Etaty pracy społecznej zostały obliczone poprzez podzielenie deklarowanych przez organizacje godzin pracy społecznej świadczonej w 2012 przez przeciętną liczbę godzin przepracowanych w gospodarce narodowej w roku (1679), za: „Zatrudnienie i wynagrodzenie w gospodarce narodowej w 2012 r.”, GUS, Warszawa 2013.

Często wskazywanymi źródłami finansowania działalności organizacji były składki członkowskie (41% organizacji), darowizny, w tym przekazywane przez parafię (39%) oraz zbiórki (37%). 24% organizacji przyparafialnych pozyskiwało środki poprzez prowadzoną działalność. Zdecydowana większość organizacji przyparafialnych nie korzystała z finansowego wsparcia ze strony samorządu terytorialnego (91%). Jedynie 9% zadeklarowało, że otrzymywało w 2012 r. takie wsparcie.

Wykres 8. Badane organizacje przyparafialne według źródeł przychodów w 2012 r. (w %)*

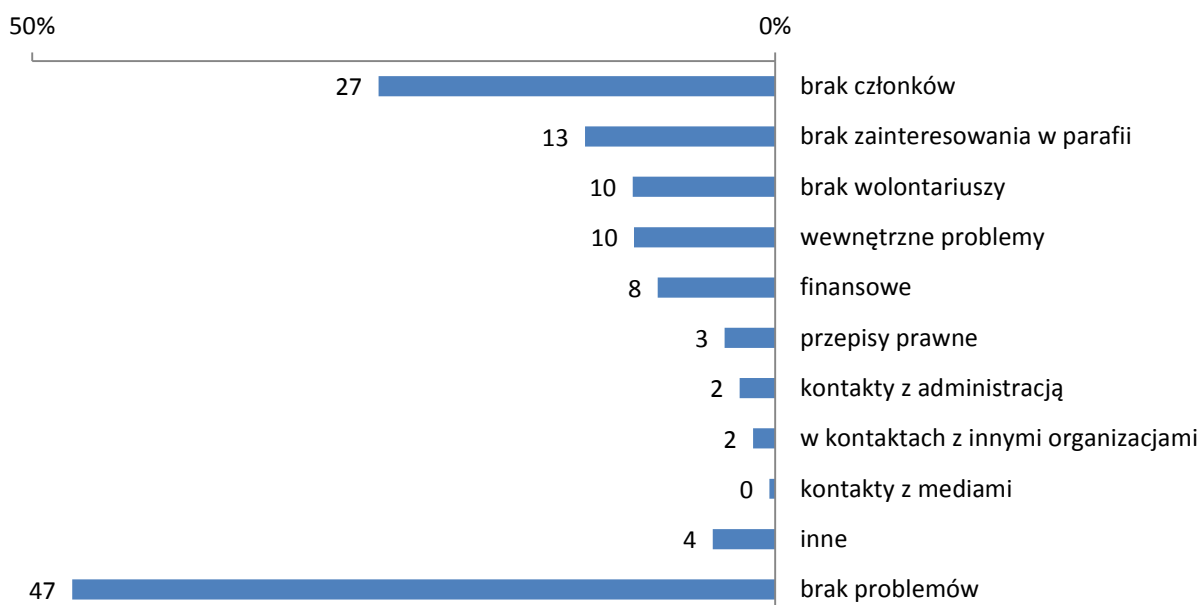

* ze względu na możliwość wyboru więcej niż jednego źródła przychodów procenty nie sumują się do 100%

Niemal wszystkie przyparafialne organizacje Kościoła katolickiego dysponowały lokalem – własnym (46%) bądź wynajmowanym (49%). Znaczna część organizacji nie posiadała samochodu (89%), jedynie niewielka część korzystała z własnego (5%) bądź wynajmowanego pojazdu (6%). 72% jednostek nie dysponowało komputerem. Z wynajmowanego komputera korzystało 10% organizacji, 18% posiadało natomiast własny komputer.

PROBLEMY W FUNKCJONOWANIU

Wykres 9. Badane organizacje przyparafialne według najpoważniejszych problemów w działalności w 2012 r. (w %)

Niemal połowa przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego (47%) zadeklarowała, że nie napotkała problemów w funkcjonowaniu. Dla pozostałych organizacji najpoważniejszą przeszkodą był brak członków (27%). Rzadziej wskazywano na: brak zainteresowania parafii (13%), brak wolontariuszy (10%), problemy wewnętrzne (10%) czy trudności finansowe (8%). Jeszcze mniej organizacji dostrzegło problem w przepisach prawnych (3%), kontaktach z administracją (2%) czy kontaktach z innymi organizacjami przyparafialnymi (2%).

KLASYFIKACJA

Kościelne podmioty trzeciego sektora wykazywały znaczną różnorodność pod wieloma względami. Niejednorodność form organizacyjnych trzeciego sektora była przedmiotem analizy we wspomnianym we wstępie raporcie metodologicznym z 2007 roku. W literaturze, w obrębie samych tylko przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego stosuje się różne klasyfikacje. Przykładowe kategorie to: (1) organizacje społeczno-religijne; (2) organizacje o charakterze duszpasterskim; (3) organizacje ewangelizacyjno-modlitewne. Wydaje się uzasadnione oparcie klasyfikacji o następujące cechy: (a) wielkość organizacji; (b) dziedziny oraz formy działalności; (c) przynależność do struktur organizacyjnych; (d) zakres występowania.

(a) Klasyfikacja w oparciu o wielkość jednostki

Dane z kolejnych edycji badania spisowego przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego (1998, 2003 i 2008) wskazują, że organizacje przyparafialne są względnie jednorodne pod względem wielkości. W roku 2008 jedynie niecały promil jednostek liczył ponad 1000 członków. Średnia arytmetyczna liczby członkostw wyniosła 45 a mediana 21.

(b) Klasyfikacja w oparciu o dziedziny i formy działalności.

Prowadzone przez ISKK badania dla GUS w oparciu o stosowane kategoryzacje wskazują, że aż 90% kościelnych organizacji wspólnotowych zadeklarowało działalność w obszarze religijnym. Zatem uwzględnienie tego typu kryterium w konstruowaniu klasyfikacji wymagałoby przyjęcia bardziej precyzyjnej kategoryzacji.

(c) Klasyfikacja w oparciu o przynależności do struktur organizacyjnych

Wydaje się, że fakt przynależności do formalnych struktur nie wpływa w sposób istotny na sposób funkcjonowania kościelnych organizacji wspólnotowych, które mają charakter oddolny oraz lokalny. Dlatego przynależność do struktur wydaje się być wtórna względem zakresu występowania organizacji.

(d) Zakres występowania

Dane ISKK wskazują, że w oparciu o klasyfikację nazwową⁸, na poziomie kraju, w 1998 funkcjonowało 251 rodzajów religijnych organizacji wspólnotowych, w roku 2003 było ich 336, a w roku 2008 ich liczba wzrosła nieproporcjonalnie aż do 2104. Oznacza to, że w ciągu 10 lat liczba rodzajów kościelnych organizacji wspólnotowych w Polsce zwiększyła się ponad ośmiokrotnie. Tę różnorodność określa wskaźnik dyferencjacji organizacyjnej wskazujący, ile jednostkowych organizacji przypada na jeden rodzaj organizacji (iloraz liczby jednostkowych organizacji do liczby rodzajów organizacji według nazw). Im wyższa jego wartość, tym poziom zróżnicowania niższy (większa uniformizacja). Dla

---

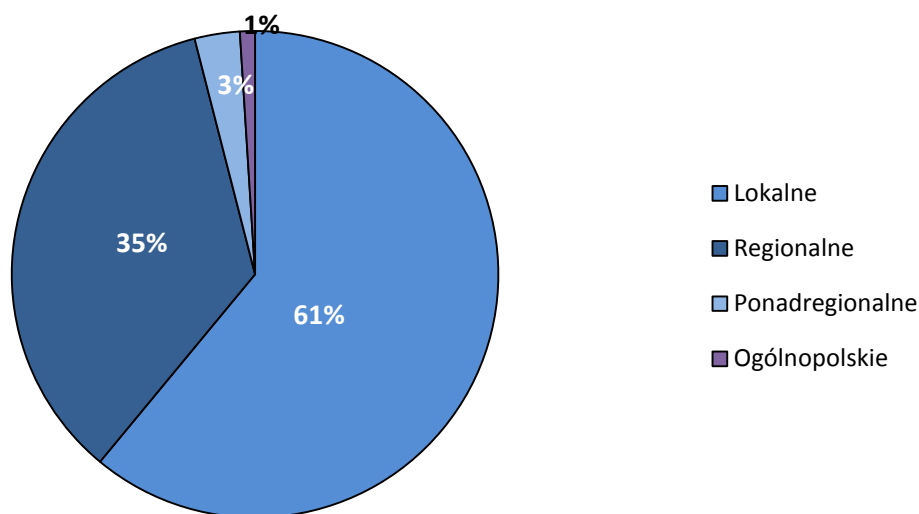
⁸ W badaniu spisowym prowadzonym przez ISKK, poszczególne organizacje identyfikowane są poprzez kluczowe słowa w nazwach. Organizacje o tych samych kluczowych słowach w nazwie klasyfikowane są jako tego samego rodzaju, natomiast o odmiennej nazwie jako odrębny rodzaj organizacji.

Polski wskaźnik dyferencjacji przyjmuje następujące wartości: w roku 1998 - 156,6; w 2003 - 142,2; w 2008 - 28,2.

W oparciu o klasyfikację nazwową przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego możliwe jest również analizowanie zakresu ich występowania. W 2008 roku większość spośród 2104 rodzajów organizacji występowała wyłącznie w jednej parafii (61%). Ten rodzaj organizacji określić można jako organizacje lokalne. 35% spośród wszystkich rodzajów organizacji występowało przynajmniej w dwóch parafiach, ale nie więcej niż w stu (regionalne). Natomiast odsetek tych organizacji, które występowały w większej liczbie parafii niż 100, ale mniejszej niż 1001 (ponadregionalne) wynosi 3%. Udział zaś organizacji występujących w więcej niż 1000 parafiach stanowił zaledwie 1%. Oznacza to, że wśród rodzajów organizacji definiowanych nazwowo zdecydowanie dominowały organizacje lokalne, związane z tylko jedną parafią.

Wykres 10. Rodzaje organizacji według zasięgu występowania w 2008 r. (w %)

METODOLOGIA BADANIA

Badanie obejmowało następujące zagadnienia, zgodnie z zakresem badań prowadzonych przez GUS na innych jednostkach trzeciego sektora: dziedzina i zasięg działania jednostki, beneficjenci działań jednostki, wolontariat, przychody oraz koszty jednostki, środki trwałe oraz nakłady inwestycyjne, warunki prowadzenia działalności oraz rozwój jednostek. W stosunku do zakresu formularza SOF-1 za nieadekwatne do badanych podmiotów uznano pytania dotyczące osób pracujących na podstawie umów cywilno-prawnych oraz uczestnictwa w projektach europejskich (ze względu na to, że podmioty te nie posiadały osobowości prawnej). Zredukowane zostały również pytania dotyczące przychodów oraz kosztów.

W badaniu zastosowano zespołowy dobór próby. Wybranych zostało 499 parafii, w których badano wszystkie organizacje działające w instytucjonalnym związku z parafią. Losowania dokonano na podstawie kartoteki parafii ISKK. Dobór próby miał charakter losowy, zależny oraz zespołowy. Ponadto próba została dobrana z uwzględnieniem warstw z alokacją proporcjonalną. Warstwowanie przebiegało w oparciu o charakter parafii oraz wielkość parafii w podziale na 6 kategorii.

Tab. 1. Rozkład populacji oraz próby parafii według charakteru

Charakter parafii	Populacja		Próba	
	N	W odsetkach	N	W odsetkach
Ogółem	10395	100%	499	100%
Miejskie	2163	21%	107	21%
Miejsko-wiejskie	1548	15%	69	14%
Wiejskie	6654	64%	323	65%

Tab. 2. Rozkład populacji oraz próby parafii według liczby mieszkańców

Liczba mieszkańców	Populacja		Próba	
	N	W odsetkach	N	W odsetkach
	9014*	100%	499	100%
Do 500	212	2,4%	12	2,4%
501 – 1000	1297	14,4%	72	14,4%
1001 – 2500	3646	40,4%	202	40,5%
2501 – 5000	1989	22,1%	110	22,0%
5001 – 10 000	1251	13,9%	69	13,8%
Ponad 10 000	619	6,9%	34	6,8%

* - różnica w N wynika z braku danych o liczbie mieszkańców w parafiach. W doborze próby w przypadku braku danych na temat liczby mieszkańców posłużono się liczbą wiernych.

Ze względu na niski poziom realizacji próby podstawowej wylosowano dodatkowo 130 parafii. łącznie przebadano 272 parafie. Następnie dla danych wynikowych zostały skonstruowane wagi, które pozwoliły na uogólnienie na całą populację.

Notatkę opracował:

Wojciech Sadłoń,
Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego

Współpraca:

Wydział Badań Gospodarki Społecznej,
Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS